

POLIGRAFIA	NORMA BRANŻOWA		BN-64
	Skład linotypowy		7441-01
			Grupa katalogowa XVII 94
Linotype composition	Composition linotipique	Линотипный набор	Linotypesatz

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy jest skład linotypowy tekstu stosowany w formach do drukowania.

1.2. Określenia

1.2.1. Skład linotypowy - zestaw wierszy, zgodny z maszynopisem wydawniczym, odlanych na maszynach do składania i odlewania.

1.2.2. Wiersz linotypowy - część formy do druku, w której wyróżnia się dwa składowe elementy: oczko i korpus.

1.2.3. Oczko wiersza - górny element wiersza odlany na jego korpusie z matryc linotypowych.

1.2.4. Korpus wiersza - dolny element wiersza odlany w formie odlewniczej maszyny do składania, o kształcie sześciangu wydłużonego (płytki), posiadający z jednej strony tzw. żeberka.

1.2.5. Żeberka - wystające wąskie nadlewy prostopadłe do podstawy, służące do wyrównania grubości wiersza i ułatwiające obróbkę na określonej grubości.

1.2.6. Włoski - wada w postaci cienkich wystających wlewów zostawiających ślady w druku, występująca wskutek uszkodzenia matrycy.

1.2.7. Przewieszka - wada w postaci zwisającego oczka wiersza poza płaszczyznę czołową wiersza linotypowego.

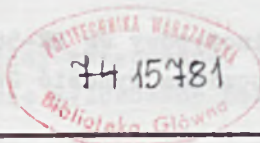
1.2.8. Pofragmentowane pismo - wada w postaci przypadkowego zróżnicowania pisma pod względem kroju, stopnia, grubości i pochyłości.

1.2.9. Wiersz wypukły (garbaty) - zawierający wadę w postaci górnego wybrzuszenia środkowej części powierzchni drukującej, zmieniającą wysokość wiersza.

1.2.10. Wiersz wklęsły - zawierający wadę w postaci zapadnięcia środkowej części powierzchni drukującej, zmieniającą wysokość wiersza.

1.2.11. Wiersz skośny - zawierający wadę w postaci różnicy w stopniu wiersza przy czołach.

1.2.12. Wiersz stożkowy - zawierający wadę w postaci różnicy w stopniu wiersza przy podstawie i płaszczyźnie górnej na żeberku.

Centralne Laboratorium Poligraficzne

Ustanowiona przez Dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Graficznego dnia 31 grudnia 1964 r. jako norma obowiązująca w zakresie produkcji od dnia 1 lipca 1965 r. (Mon. Pol. nr poz. -)

1.3. Normy związane

PN-58/H-87202 Stopy drukarskie. Klasyfikacja

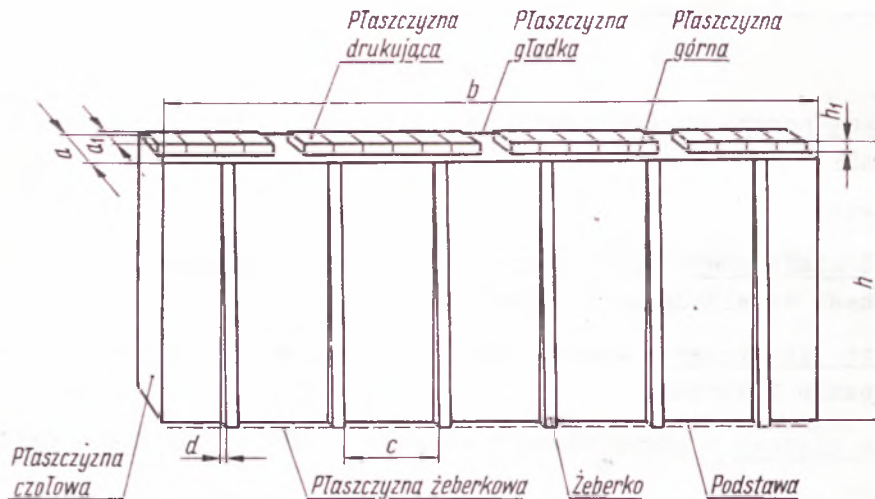
PN/N-06001 Znaki korektorskie i wytyczne przeprowadzania korekty drukarskiej

PN/P-55025-projekt. Maszynopis wydawniczy

EN-64/7440-02 Zasady składania tekstów w języku polskim

2. WIERSZ LINOTYPOWY

2.1. Kształt i wymiary

Oznaczenie na rysunku	Nazwa wymiaru	Wymagania
h	Wysokość wiersza w mm	$23,56^{+0,01}_{-0,02}$
h_1	Wysokość oczka w mm	zależna od głębokości matrycy, jednolita w wierszu
a	Stopień wiersza w punktach typograficznych.	6, 8, 9, 10, 11, 12, 14 p. - według dyspozycji zamawiającego; dopuszczalne odchylenia $\pm 0,01$ mm
a_1	Stopień pisma w punktach typograficznych	6, 8, 9, 10, 12, 14 p. - według dyspozycji zamawiającego, mniejszy lub równy stopniowi wiersza
b	Szerokość wiersza w cyce-rach	6, 6½, 7, 7½, 8, 8½, 9, 9½, 10, 10½, 11, 11½, 12, 12½, 13, 13½, 14, 14½, 15, 15½, 16, 16½, 17, 17½, 18, 18½, 19, 19½, 20, 20½, 21, 21½, 22, 22½, 23, 23½, 24, 24½, 25, 25½, 26, 26½, 27, 27½, 28 - według dyspozycji zamawiającego
c	Odstęp żeberk	nie normalizuje się
d	Grubość żeberk	

2.2. Materiał. Stop drukarski linotypowy wg PN-58/H-87202. Temperatura stopu w momencie odlewu wiersza linotypowego powinna wynosić $280 \div 290^{\circ}\text{C}$.

2.3. Wykonanie

2.3.1. Odlew wiersza. Wiersz powinien być dobrze wypełniony metalem, bez komór powietrznych, uszkodzeń podstawy i bez włosków.

2.3.2. Obróbka wiersza. Podstawa i żeberka wiersza powinny być obrobione za pomocą noży oraz oczyszczone z wiórów.

2.3.3. Prostokątność płaszczyzn wiersza. Wszystkie płaszczyzny korpusu wiersza powinny łączyć się ze sobą pod kątem prostym.

2.3.4. Równoległość płaszczyzn. Płaszczyzny boczne (gładka i żeberkowa) oraz płaszczyzna podstawy powinny być proste i równoległe względem siebie. Dopuszczalne odchyłki od równoległości $\pm 0,01$ mm.

2.3.5. Oczko wiersza powinno być gładkie, wyraźne (ostro zarysowane kontury), nieporowate i bez uszkodzeń mechanicznych. Wszystkie znaki w wierszu powinny być umieszczone na tej samej linii pisma, bez przewieszek i przypadkowych wcięć.

Linia pisma powinna być równoległa do krawędzi wiersza.

3. SKŁAD LINOTYPOWY

3.1. Podstawa do składania - maszynopis wydawniczy zgodny z PN/P-55025-projekt.

3.2. Zasady składania - wg BN-64/7440-02.

3.3. Odlewanie wierszy linotypowych - zgodnie z rozdz. 2.

3.4. Metryczka składu linotypowego. Na początku każdej szpalty należy złożyć dwa wiersze podające następujące dane:

- a) numer kolejny szpalty,
- b) numer zamówienia,
- c) tytuł,
- d) datę złożenia,
- e) nazwisko składającego,
- f) krój pisma podstawowego i rodzaj pisma wyróżniającego (półgrube lub kursywa),
- g) stopień pisma,
- h) szerokość składu,
- i) numer maszyny, na której złożono szpaltę,
- j) numer wkładki, przy pomocy której były złożone wiersze.

3.5. Przechowywanie. Poszczególne szpalty składu linotypowego należy związać sznurkiem i przechowywać w regałach na szufelkach. Szpalty przeznaczone do przechowywania należy oczyścić z farby.

3.6. Transport. Szufelki ze szpaltami należy przewozić w specjalnym wózku posiadającym prowadnice do wsuwania szufelek lub na zwykłym wózku rozłożone pojedynczo. Nie należy przy transportowaniu stawiać szufelki jednej na drugą.

4. BADANIE JAKOŚCI SKŁADU LINOTYPOWEGO

4.1. Wytyczne przeprowadzania badań jakości składu linotypowego. Ustala się zasadę, że z każdej zmiany pobiera się do badań co najmniej 2 niekolejne szpalty składu linotypowego. Dla przeprowadzenia właściwej oceny zaleca się sprawdzenie składu na początku zmiany i w czasie jej trwania.

4.2. Partia składu. Za partię składu do badania przyjmuje się 1 szpaltę, tj. 80 do 120 wierszy linotypowych.

4.3. Pobranie próbki. Z każdej wytypowanej do badań szpalty należy wylosować na ślepo 5 wierszy do badań. Wiersze wylosowane należy zaznaczyć przez częściowe wysunięcie poza krawędź szpalty.

4.4. Rodzaje i wykonanie badań

Rodzaj badania	Sposób wykonania badania	Rodzaj badania	Sposób wykonania badania
Sprawdzenie wysokości wiersza	czujnikiem zegarowym zgodnie z instrukcją obsługi	Sprawdzenie oczka wiersza	lupą 8X powiększającą
Sprawdzenie stopnia wiersza	czujnikiem zegarowym zgodnie z instrukcją obsługi	Sprawdzenie odstępów między wyrazami	sprawdzianem z materiału zecerskiego przez przyłożenie
Sprawdzenie szerokości wiersza	suwmiarką z podziałką milimetrową i typograficzną	Sprawdzenie wielkości wcięć akapitowych i przy wyróżnieniach	
Sprawdzenie równoległości wiersza	czujnikiem zegarowym zgodnie z instrukcją obsługi	Sprawdzenie ilości tekstu w wierszu końcowym	
Sprawdzenie prostokątności płaszczyzn wiersza	kątownikiem na występowanie prześwitów między ramionami kątownika i badanymi płaszczyznami	Oględziny zewnętrzne wiersza	załącznik
Sprawdzenie pełności odlewu	wagowe, porównanie z podobnym, lecz pełnym wierszem	Analiza stopu drukarskiego ¹⁾	co najmniej analiza chemiczna

¹⁾ Badanie przeprowadza się okresowo co najmniej raz na 10 przetopów oraz w przypadku wątpliwości, czy nie użyto do odlewu składu stopu o niewłaściwym składzie lub nadmiernie zanieczyszczonego.

4.5. Ocena wadliwości wierszy

Wyszczególnienie wad		Zakres mm	Ocena punktów
Wady wysokości	Różnice przy czołach wiersza	a) od $+0,01$ do $\pm 0,03$ -0,02	15
	Niejednolita wysokość oczek		
	Wiersze wypukłe	b) ponad $\pm 0,03$	21
	Wiersze wklęsłe		
Różnice w stopniu wiersza		a) od $\pm 0,01$ do $\pm 0,02$ b) ponad $\pm 0,02$	15 21
Wady szerokości wiersza	Szerokość niezgodna z dyspozycjami lub średnie różnice	$\pm 0,02$ do $\pm 0,05$	21
	Duże różnice	ponad 0,05	15
Nie zgodny z dyspozycjami stopień pisma			21
Wady odlewu wiersza	Zniekształcona podstawa, widoczne komory powietrzne		21
	Z komorami powietrznymi niewidocznymi		10
	1 włoszek na powierzchni drukującej		10
	2 włoski na powierzchni drukującej	a) $\pm 0,01$ do $\pm 0,02$ b) ponad $\pm 0,03$	15
	Ponad 2 włoski na powierzchni drukującej		21
Brak prostokątności			21
Wióry przy wierszu			21

BN-64/7441-01
skład linotypowy

Na str. 4, w p. 4.5, w pozycji „Wady szerokości wiersza” wkleić następującą treść:

Wady szerokości wiersza	Średnie różnice szerokości	$\pm 0,02$ do $\pm 0,05$	15
	Szerokości niezgodna z dyspozycjami lub duże różnice	ponad $0,05$	21

Na str. 4, w p. 4.5, w pozycji „Wady odlewu wiersza przy wierszu „Złotki na powierzchni drukującej” skreślić zakres odchytek.

„Errata” Biul. PKiV nr 11/68

Wyszczególnienie wad		Zakres mm	Ocena punktów
Wady równoległości płaszczyzn	Skośne wiersze		15
	Stożkowe wiersze		21
Wady oczka	1 oczko porowate lub uszkodzone w wierszu		10
	2 oczka porowate lub uszkodzone w wierszu		15
	Ponad 2 oczka porowate lub uszkodzone w wierszu		21
	Nieutrzymana linia pisma		21
	Przewieszki lub przypadkowe wcięcia		21
Niewłaściwy krój pisma			21
Niewłaściwa odmiana pisma podstawowego			21
Wyróżnienia niezgodne z dyspozycjami			21
Pofragmentowane pismo			21
Niewłaściwe odstępy między wyrazami			21
Niewłaściwe wcięcia akapitowe i przy wyróżnieniach			21
Niewłaściwa ilość tekstu w wierszu końcowym			21
Niewłaściwe rozdzielanie i przenoszenie do następnego wiersza oraz pozostawienia na końcu wiersza - wg załącznika 1		za każdy przypadek	5
Niewłaściwe rozdzielanie liczb na klasy		za każdy przypadek	5
Niewłaściwe spacjowanie znaków pisarskich		za każdy przypadek	5

Badaniu należy poddać wszystkie wylosowane wiersze.

Wiersz należy uznać za niezgodny z wymaganiami normy, jeżeli punktacja wad przekroczy 20.

W przypadku stwierdzenia jednej wady dyskwalifikującej (21 p.), wiersz nie poddaje się dalszym badaniom na pozostałe wymagania i należy uznać go za niezgodny z normą. Po ocenie wszystkich wierszy należy policzyć ilość wierszy niedobrych w wylosowanej próbie.

4.6. Ocena partii składu linotypowego (szpalta). Partię składu linotypowego (szpalte) należy uznać za zgodną z wymaganiami normy, jeżeli:

- liczba sztuk (wierszy) niedobrych w próbie będzie mniejsza lub równa 1,
- w szpalcie nie przekroczono dopuszczalnej ilości kolejnych przeniesień,
- szpalta ma prawidłową metryczkę.

Partię składu linotypowego (szpalte) należy uznać za niezgodną z wymaganiami normy, jeżeli przynajmniej jeden z podanych wyżej warunków nie został spełniony.

5. SPRAWDZENIE TREŚCI SKŁADU LINOTYPOWEGO

5.1. Przygotowanie składu do wykonania próbnej odbitki. Powierzchnię drukującą składu przeczyszczyć szczotką z włosia, zaś podstawę (spodnią stronę szpalty) - szczotką drucianą, a następnie wyrównać wiersze.

5.2. Wykonanie próbnej odbitki. Odbitkę należy wykonać czytelnie na białym papierze nie rozlewającym atramentu.

BN-64/7441-01
skład linotypowy

Na str. 5, w pozycji „Wady równoległości płaszczyzn” wkleić następującą treść

Wady równoległości płaszczyzn	Skosne wiersze	a) $\pm 0,01$ do $\pm 0,02$	15
	Stożkowe wiersze	b) ponad $\pm 0,02$	21

„Errata” Biuletyn PKN nr 11/68

5.3. Korekta składu linotypowego - wg PN/N-06001, na odbitce korektowej, w zakresie zgodności składu z:

- treścią maszynopisu,
- adjustacją maszynopisu,
- zasadami składania

oraz pod względem prawidłowości odlania wierszy sprawdzalnej na odbitce.

6. POPRAWIANIE TREŚCI SKŁADU LINOTYPOWEGO

Wiersze poprawionej korekty powinny być zgodne z rozdz. 2 i oznaczeniami korekty.

7. PRZYGOTOWANIE ODBITKI DO KOREKTY WYDAWNICZEJ

Na odbitkach szpalt przesyłanych do korekty wydawniczej należy umieścić pieczętkę "Po korekcie własnej.

Nazwisko korektora ..... Dnia .....

K O N I E C

Załącznik
do BN-64/7441-01

Ogledziny zewnętrzne wiersza

Każdy wylosowany do badań wiersz należy sprawdzić na następujące cechy:

- a) stopień pisma,
  - b) zniekształconą podstawę wiersza,
  - c) włoski,
  - d) wióry i inne zanieczyszczenia wiersza,
  - e) pofragmentowanie pisma,
  - f) krój pisma podstawowego,
  - g) odmianę pisma podstawowego (kursywa, półgrube),
  - h) rodzaj wyróżnień w piśmie podstawowym,
  - i) spacje przy znakach pisarskich,
  - j) rozdzielanie i przenoszenie do następnego wiersza - w zależności od szerokości składu -
    - wyrazów dwusylabowych,
    - pauzy,
    - tytułów: *prof., mgr, inż., tow.,*
    - skrótów: *itp., itd.,*
    - jednoliterowych skrótów nazw i określeń od liczb arabskich i rzymskich,
    - liczb,
    - sylaby: *li,*
    - skrótów nazw instytucji składanych wersalikami,
    - skrótów nazw, miar i wag bez poprzedzających je wartości liczbowych,
  - k) pozostawianie na końcu wiersza
    - pojedynczych liter lub cyfr z kropką lub nawiasem stosowanym przy wyliczeniach,
    - inicjałów imion przed nazwiskami,
    - spójnika *i* i wyrazów jednoliterowych składanych dużymi literami,
- 1) rozdzielanie liczb na klasy,
  - 2) spacje przy znakach pisarskich.

BG PW

BN. 004733

40000000343088